

DECEMBER

2020

NUMMER 2

JAARGANG 82

VERENIGING VRIENDEN VAN DE

HORTUS

HENRICUS MUNTING

VRIENDEN
BERICHT

|01

Van het bestuur van de Vriendenvereniging

|02

Van het SBGH bestuur

|03

Behoud de Hortus!

|04

Naaldbossen

|07

Verslag Vriendendag september 2020

|08

In gesprek met Jenny van der Linde en Tuinbaas Rick Mensink

|10

Foeragerende vleermuizen in de Hortus

|12

Voorstellen: bestuurslid en hoofdredacteur

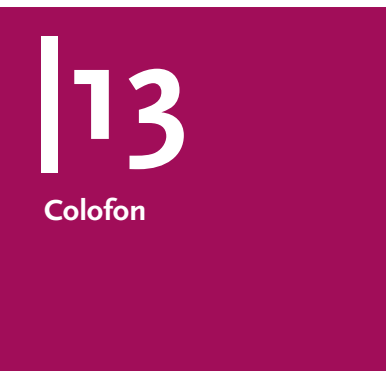
|13

Werken in de Hortus als vrijwilliger

|13

Agenda

|13

Colofon

|14

Gluren bij de burens: zelfoogsttuin in de Biotop

| 01

Van het bestuur van de Vriendenvereniging

Tjerk Zwanenburg, voorzitter

Voor u ligt het decemбернаummer van het Vriendenbericht. Voor het eerst onder redactie van onze nieuwe hoofdredacteur Klaske Piebenga en net als voorheen met medewerking van Edwin van der Heijden als redacteur en Harry Zijderveld als vormgever.

We hebben weer ons best gedaan om een informatief en prettig leesbaar bericht samen te stellen met artikelen over vleermuizen, vrijwilligers, naaldbossen en diverse andere informatie.

2020 is door Covid-19 een bijzonder jaar geweest voor zowel de Hortus als voor de Vrienden. Gelukkig kon de Vriendendag doorgaan, dit jaar in september in de Biotoop, met na de lunch een lezing over het behoud van de Hortus door Edwin Van der Heijden.

De Vriendenlezing die aanvankelijk was gepland in oktober, moeten we door corona omstandigheden verschuiven naar het voorjaar van 2021. De activiteiten van de Vrienden en SBGH rond het voortbestaan van de Hortus zijn ook vertraagd door Covid-19. Ze worden nu weer verder opgepakt en als onderdeel hiervan hebben de Vrienden een tweetal initiatieven ingediend bij de Groene Parel/stem van Groningen actie, om wensen van burgers te verzamelen rond groen/leefbaarheid in de gemeente Groningen.

De Vriendenvereniging blijft uiteraard investeren in de Hortus, in 2021 door middel van bijdragen voor de vervanging van 2 bruggen en het afronden

van de speelplek voor kinderen met water en zand en de tuin als geheel.

De Hortus was in maart genoodzaakt te sluiten maar kon vervolgens stapsgewijs weer open. In het begin konden alleen de Vrienden, na reserveren, worden ontvangen. Uiteindelijk was gelukkig iedereen weer welkom.

De Vlinder- en bijentuin heeft het deze zomer goed gedaan. In algemene zin kwamen er veel positieve reacties van de bezoekers. Dat is een compliment voor het werk van de tuinbaas en de vrijwilligers.

Helaas is het aantal vrijwilligers aan de krappe kant. Zowel in de tuin als voor de balie werkzaamheden. Om de tuin in goede conditie te kunnen houden en de openingstijden zo ruim mogelijk te kunnen houden zijn extra vrijwilligers nodig. Vandaar dat er elders in dit nummer een oproep is geplaatst voor nieuwe vrijwilligers.

Het bestuur is blij dat op de ledenvergadering in september Roelke Nienhuis als bestuurslid is benoemd. Het bestuur is daarmee weer voltallig. Roelke stelt zich elders in dit nummer aan u voor evenals Klaske Piebenga.

| 02

KLM houdt Hortus in de lucht!

Van het SBGH Bestuur

Het bestuur van de SBGH heeft zich de afgelopen periode vooral bezig gehouden met twee zaken: de korte en de lange termijn voor de Hortus, dat wil zeggen de gevolgen van de coronapandemie en het perspectief op het voortbestaan van de Hortus op de langere termijn.

De korte termijn

Het seizoen 2020 was nog nauwelijks begonnen of het coronavirus legde de Hortus vanaf 17 maart volledig plat. Direct daarna werd door het bestuur gezocht naar een mogelijkheid om binnen de coronamaatregelen de Hortus weer zo snel mogelijk open te stellen.

En dat lukte wonderwel: eerst voor de Vrienden van de Hortus en daarna ook voor het reguliere publiek.

Wel moest er via de website gereserveerd worden voor entree in de Hortus. Het reserveringsprogramma hiervoor werd geschreven door Otto Wiersma. Dankzij hem en dankzij Atsje Venema en haar team, slaagde het bestuur erin de Hortus weer open te stellen vanaf 18 april. Openstelling was ook te danken aan een viertal stewardessen

en een piloot van de KLM, die in het kader van de actie "Blauw helpt", meehielpen 'de Hortus in de lucht te houden', totdat de bemensing van de receptie weer genormaliseerd was.

Tot onze grote verrassing en opluchting nam, na een enorme dip, het aantal bezoekers vanaf de maand juli sterk toe. In de maanden juli, augustus en september lag het aantal bezoekers zelfs ruim 60% (gemiddeld) boven dat van vorig jaar. Die enorme toeloop in de zomermaanden maakt dat het omzetverlies van de Hortus in 2020, naar verwachting, beperkt zal zijn en gezien de financiële reserves, geen bedreiging vormt voor het voortbestaan van de Hortus. En anders zijn daar de Vrienden van de Hortus, die al hun (financiële) steun hebben toegezegd, mocht dat nodig zijn.

Foto: Reina Jager

De middellange termijn

Wat het perspectief van de Hortus voor de middellange termijn betreft, is de eerste hobbel genomen met de ondertekening van een nieuw bruikleencontract tot 1 januari 2023. Wel bleek tijdens het recente bestuurlijk overleg met de RUG dat het College van Bestuur (CvB) de Hortus wil afstoten. De kerntaak van de RUG - onderwijs en onderzoek - verdraagt zich volgens het CvB niet met bezit en het beheer van de Hortus omdat die geen rol meer speelt in het onderwijs en het wetenschappelijk onderzoek. De RUG is daarom in overleg met diverse partijen, waaronder de gemeente Groningen, om te bezien welke bestemming mogelijk is in het gebied van de Hortus en van de Biotoop. De gemeente Groningen is ook gestart met het verkennen van planologische wensen onder de bevolking in Haren met betrekking tot de toekomst van het Hortus/Biotoop gebied. Burgers, dus ook de Vrienden (!), kunnen hun opvattingen hieromtrent kenbaar maken in het kader van het

project 'Groene Parel' (groeneparel@groningen.nl).

Verder treft de gemeente voorbereidingen voor het opstellen van een nieuw Groenplan dat ook Haren omvat. Omdat de Hortus uitstekend past in dit Groenplan heeft het Bestuur in overleg met de Vrienden het ecologisch Adviesbureau Altenburg en Wymenga gevraagd om een analyse te maken van de Hortus als Groene Parel. Ook het bestuur van de Hortus heeft, in samenwerking met het bestuur van de Vrienden vereniging, een rijk geïllustreerd pamflet gemaakt over het belang van de Hortus voor 'stad en ommeland'. Hierin wordt, refererend aan dit Groenplan, duidelijk gemaakt dat de Hortus geen 'Sleeping Beauty' is maar een bruisende GROENE HOTSPOT!

Vrienden kunnen in het bezit komen van het pamflet via <https://www.vriendenhortusharen.nl/behoud> en gebruiken voor de ondersteuning van de Hortus.

03

Behoud de Hortus!

Het bestuur van de Vereniging Vrienden van de Hortus

Zowel de Vrienden als de SBGH zijn soms samen, soms separaat bezig met activiteiten voor het behoud van de Hortus op lange termijn. Hierbij richt de SBGH zich meer op de RUG en de Vrienden meer op de lokale politiek. Zoals u kunt lezen in "Van het bestuur van de SBGH" is er een rapport gemaakt door ecologisch Adviesbureau Altenburg en Wymenga over de waarde van de Hortus. En door het bestuur van de SBGH is een pamflet geschreven gericht op de lokale politiek waarin wordt aan gegeven hoe de Hortus naadloos past in het Groenplan van de gemeente. Dit pamflet is mooi vorm gegeven door Harry Zijderveld die ook dit Vriendenbericht vorm geeft.

Als u dit leest zijn deze documenten reeds aangeboden aan de gebiedswethouder voor Haren en een geïnteresseerd gemeente raadslid. Ook hebben de inwoners van Haren, Glimmen, Onnen en Noordlaren al kunnen stemmen op twee door de Vrienden ingediende initiatieven bij de stem van Groningen.

Om u verder op de hoogte te houden hebben we op de site van de vereniging een speciale pagina geplaatst: <https://www.vriendenhortusharen.nl/behoud>.

Daar staat ook hoe u aan het pamflet kunt komen om dit te gebruiken voor het behoud van de Hortus. Schrijven naar het secretariaat van de Vrienden kan uiteraard ook, zie colofon.

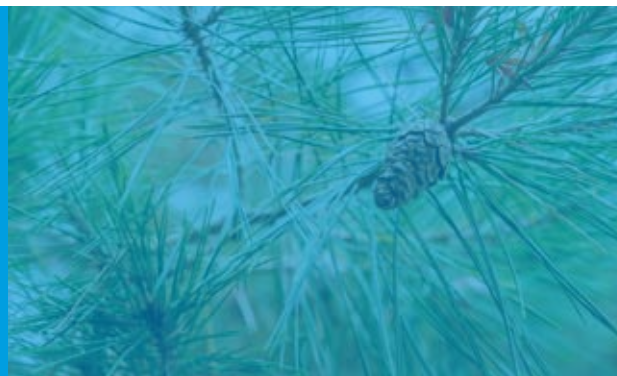

Foto: Cobie Kamminga

| 04

Naaldbossen

Edwin van der Heijden

Sequoia National Park, United States. Foto: Vitto Sommella op 'Unsplash'

Inleiding

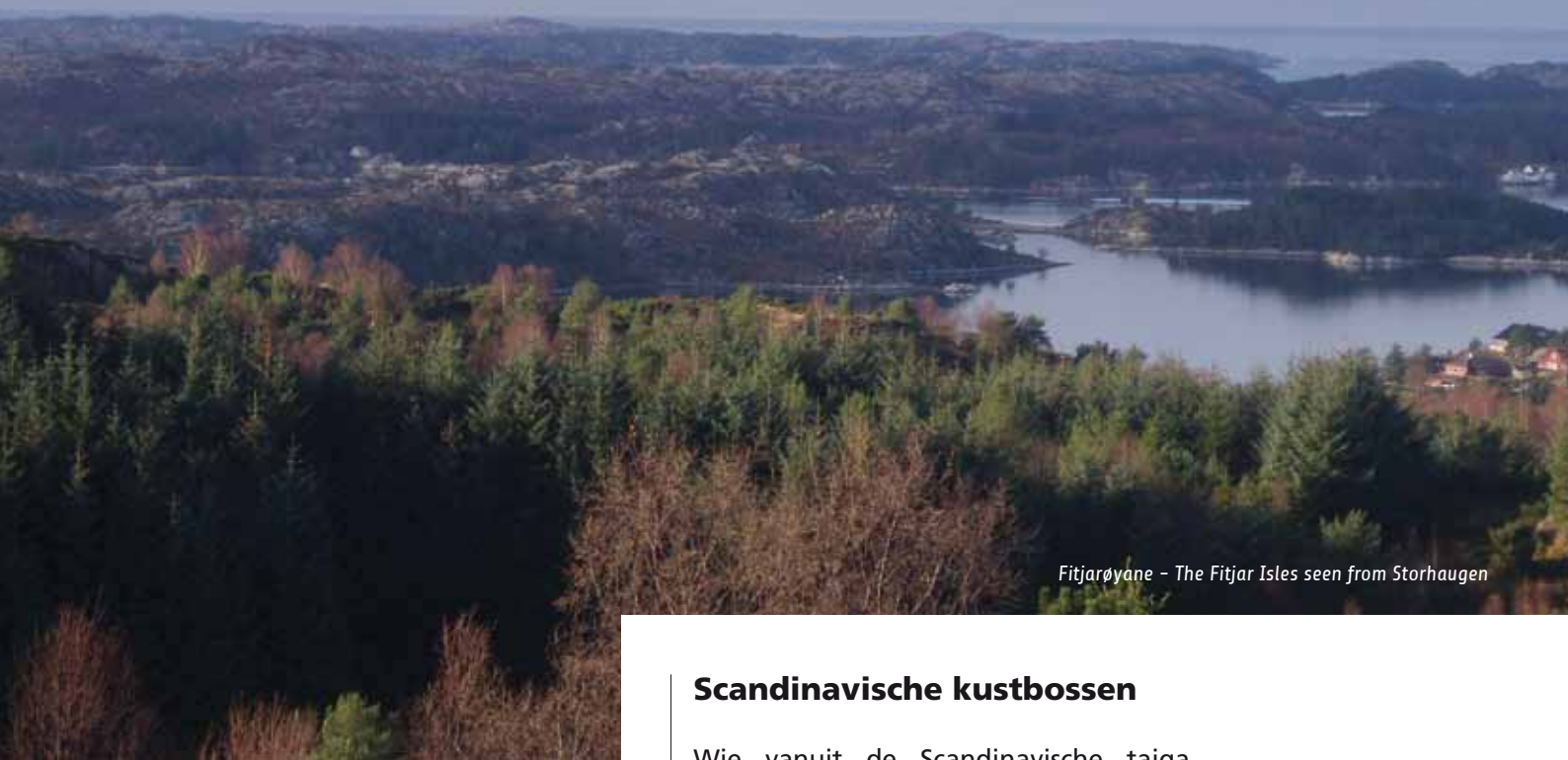
In de vorige aflevering is aandacht besteed aan de bladverliezende loofbossen uit de klimatologisch gematigde streken. Deze keer houden we ons bezig met naaldbossen. Naaldbomen zijn aangepast aan een leven in de kou en droogte. Naaldboombossen komen dan ook voor in de noordelijke delen van Aziatische en Amerikaanse continent en hoog in berggebieden. Meer naar het zuiden vinden we ze in droge gebieden, zoals delen van het Middellandse Zeegebied.

Aangepast aan een extreem klimaat

Als we een naald van een willekeurige naaldboomsoort doorsnijden, komen we erachter dat de naalden niets meer zijn dan een stijf opgerold blaadje dat bedekt is met een dikke waslaag. Met deze aanpassing zorgt de plant ervoor dat er zo min mogelijk water kan

ontsnappen aan het blad, zodat ze beter kan overleven onder extreme omstandigheden, zoals kou en droogte. Dergelijke omstandigheden komen we met name tegen in de winterperiode in het hoge noorden in de zogenaamde Taiga.

Fitjarøyane - The Fitjar Isles seen from Storhaugen

De Taiga

De Taiga, ook wel het Boreale woud genoemd, is een naaldbomenwoud dat enorme delen van de aarde omvat. Het is het meest noordelijk gelegen gebied op aarde waar nog bomen kunnen groeien en het omvat grote delen van Scandinavië, Canada, Rusland en Mongolië. Op nog hogere breedtegraden gaat de taiga over in de toendra. In de toendra kunnen vanwege de lage temperaturen geen bomen meer groeien.

Hoewel de jaarlijkse neerslag in de taiga relatief hoog is, is in de wintermaanden het aanbod van vocht beperkt, aangezien de meeste neerslag dan valt in de vorm van sneeuw en ijs. Door de noordelijke ligging zijn de winters lang. Hierdoor is het groeiseizoen kort, soms minder dan drie maanden. Er groeien dan ook bomen die goed zijn aangepast aan deze barre omstandigheden, zoals sparren, dennen en lariksen. Daarnaast komen er aan de kou aangepaste loofboomsoorten voor zoals populier, berk en wilg. De balsemzilverpar (*Abies balsamea*) is een veelvoorkomende soort in de taiga. Deze soort is ook in het Pinetum in de Hortus aangeplant.

Scandinavische kustbossen

Wie vanuit de Scandinavische taiga afdaalt naar het zuiden, komt uiteindelijk terecht in de zogenaamde Scandinavische kustbossen. Dit bostype komt langs de hele Noorse kust voor, meestal op een hoogte van minder dan 200 meter boven zeeniveau. Door de nabijheid van de zee is het in het Scandinavische kustbos minder koud en veel natter dan in de omliggende gebieden. Hierdoor is ook het groeiseizoen langer. Dit leidt ertoe dat de soortenrijkdom hier tamelijk groot is. Met name het aantal soorten korstmossen, mossen en varens is hier bijzonder hoog en veel soorten komen uitsluitend in dit bostype voor en nergens anders ter wereld. Dit maakt de Scandinavische kustbossen uniek. Twee naaldbomen die veel voorkomen in dit gebied zijn de grove den (*Pinus sylvestris*) en de fijnspar (*Picea abies*). Deze zijn ook in het Pinetum van de Hortus aangeplant. Naast naaldbomen komen er loofbomen voor zoals eik, populier en iep. Het Scandinavisch kustbos heeft de afgelopen honderden jaren veel te lijden gehad van houtkap, zodat op veel plekken het oorspronkelijke oerbos is verdwenen. Recent wetenschappelijk onderzoek heeft aangetoond dat er nog maar 250 kleine gebieden aanwezig zijn, waar het bostype nog in oorspronkelijke staat kan worden aangetroffen.

Balsemzilverpar
Foto: Wikimedia commons

Spruce-Hemlock forest

Vanuit de taiga in het noorden van het Amerikaanse continent naar het zuiden gaande, komt men in het zogenaamde 'Spruce-Hemlock forest'. Dit naaldbos-type groeit in een strook van 50 km langs de westkust van Noord-Amerika, van Alaska in het noorden tot aan de staat Oregon in het zuiden. Door de nabijheid van de Grote Oceaan is het in deze bossen vaak erg mistig. Daarom is er zelfs in de zomer, wanneer er minder regen valt, veel water beschikbaar voor de bomen. Hierdoor kunnen de bomen uitgroeien tot gigantische proporties. Zo kan de Sitkaspar (*Picea sitchensis*), die ook in het Pinetum is te bewonderen, honderd meter hoog worden. Twee andere soorten die ook in het Pinetum zijn aangeplant, zijn de Californische cipres (*Chamaecyparis lawsoniana*) en de reuzenlevensboom (*Thuja plicata*). Net als het bladverliezende loofbos, is ook dit bostype opgebouwd uit drie lagen. Naast de boomlaag is er een struiklaag die meestal bestaat uit jonge bomen, Blauwe bosbes (*Vaccinium myrtillus*) en Smalbladige lepelboom (*Kalmia angustifolia*). In de kruidlaag groeien soorten als Kruidkornoelje (*Cornus canadensis*), Sarsaparilla (*Smilax cornata*) en Maianthemum canadense. Daarnaast is er een rijke moslaag aanwezig.

Sequoiabossen

We blijven in de Verenigde Staten en reizen verder naar het zuiden en naar het binnenland naar de spectaculaire Sierra Nevada. Hier groeien de wereldberoemde mammoetbomen of Sequoia's. Deze bomen behoren tot de oudste en grootste levende wezens op Aarde. Ze komen van nature voor in een klein smal gebied van ongeveer 300 km lang op de westelijke hellingen van het Sierra Nevada gebergte in Californië. De grootste boom die daar nog groeit is 83 meter hoog en heeft een omtrek van 31 meter. De boom stond er waarschijnlijk al in de tijd van Julius Caesar. De zomers in de Sierra Nevada zijn erg droog. De meeste neerslag valt in de wintermaanden in de vorm van sneeuw.

Door de droge zomers ontstaan er vaak bosbranden. De mammoetboom heeft een zeer dikke bast en een hoge kruin, zodat bij een bosbrand het vuur de belangrijkste delen van de boom niet kan aantasten. Voor de voortplanting zijn branden zelfs noodzakelijk om jonge bomen een kans te geven boven concurrerende soorten uit te komen. Het bestrijden van bosbranden door de mens om sequoiabossen in stand te houden heeft er dan ook toe geleid dat de bossen zich niet of nauwelijks meer verjongen. In het Pinetum staan drie mammoetbomen die in de jaren dertig van de vorige eeuw zijn aangeplant. Ze hebben dus nog wel een aantal eeuwen te gaan.

Bergbossen

Zoals al wel duidelijk, zijn naaldbomen goed aangepast aan extreme omstandigheden. Dit betekent dat ze ook goed gedijen op grote hoogte in berggebieden, waar de lucht ijler is en hierdoor ook kouder. De omstandigheden waarin naaldbomen hier groeien zijn dan ook goed te vergelijken met die in de taiga. Een belangrijk verschil met de taiga is dat de winters korter zijn en er dus meer licht beschikbaar is. Hierdoor is het groeiseizoen langer. Bergnaaldbossen komen vaak voor in geïsoleerde gebieden en herbergen daarom unieke plantensoorten en plantengemeenschappen die men nergens anders op aarde tegenkomt. Een voorbeeld zijn de bergnaaldbossen van de Canarische eilanden. Dit bostype bestaat uitsluitend uit de Canarische den (*Pinus canariensis*), een soort die nergens anders dan op de Canarische eilanden voorkomt en tussen 500 en 1500 meter boven zeeniveau uitgestrekte wouden vormt. Ook in de struik- en kruidlaag groeien hier unieke soorten die nergens anders ter wereld voorkomen. In het Pinetum zijn verscheidene naaldbomen aangeplant uit berggebieden, zoals de Alpenden (*Pinus cembra*) die alleen hoog in de Alpen groeit en de Atlasceder (*Cedrus atlantica*) die uitsluitend in het Atlasgebergte van Marokko kan worden aangetroffen.

Canarische den
(mannelijke sporendrager)
Foto: E. van der Heijden

Alpenlandschap met
Pinus cembra
Foto: Wikimedia commons

107

Verlag Vriendendag september 2020

Cobie Kamminga

Corona heeft veel invloed op ons dagelijks leven, en ook op de Vriendendag. De Vriendendag werd dit jaar pas gehouden in september in de Biotoop, alwaar we gastvrij werden ontvangen met koffie/thee en appelgebak. Er waren veel aanmeldingen en vanaf 10 uur werd het gezellig druk. Er werd plaats genomen in de grote collegezaal op de toegewezen beschikbare plekken.

Algemene Leden Vergadering

Om half 11 heette de voorzitter, Tjerk Zwanenburg, ons allen hartelijk welkom bij de ALV. De agenda werd doorlopen. Verslagen werden goedgekeurd. De penningmeester werd kritisch bevroegd, maar de leden stelden vast dat de financiën van de Vereniging prima op orde zijn en het bestuur werd decharge verleend. Het bestuur is weer op volle sterkte doordat Roelke Nienhuis het team komt versterken. Roelke stelde zich voor en de leden applaudiseerden.

Na een korte opwarming voor het thema van de middag 'Behoud van de Hortus' genoten we eerst van een zeer goed verzorgde lunch bestaande uit onder andere linzensoep, broodjes en fruit.

Het was prachtig weer dus voldoende gelegenheid om het buitenleven van de Biotoop te verkennen zoals de pluktuin en de groentetuin.

Lezing

Na de lunch volgde een lezing door Edwin van der Heijden.

Edwin nam ons eerst mee door de Hortus door middel van een aantal prachtige foto's; we zagen prachtige stinseplanten, een prachtige Acer in herfststooi in het Arboretum. We gingen via de Hondsrugtuin naar de Laarmantuin, het Pinetum en de Rots-tuin en kwamen ook nog in de Chinese tuin. Edwin vertelde over de functies die de Hortus vroeger had. In de 15e eeuw werden medicinale planten bestudeerd in de Hortus, tijdens de 17e eeuw concentreerde de Hortus zich op de kweek van koloniale gewassen. In de 18e eeuw tot midden 20e eeuw speelde de Hortus een belangrijke rol in het beschrijven en indelen van plantensoorten in families en genera.

Al vanaf het bestaan van botanische tuinen is de functie aan verandering onderhevig en ook nu, in 2020, hebben we te maken met een nieuwe situatie omdat de Hortus nog slechts minimaal gebruikt wordt voor academisch onderwijs.

Edwin besloot zijn overzichtelijke en boeiende verhaal met een aantal stellingen aan de hand waarvan een levendige discussie volgde.

De Hortus anno 2020

Voor de Hortus is een groot ecologisch en maatschappelijk belang weggelegd op diverse gebieden, zoals duurzaamheid, biodiversiteit, duurzame landbouw, klimaatverandering, natuurbehoud, geestelijke en lichamelijke gezondheidszorg, recreatie en cultuur. De Hortus heeft erg veel kennis in huis en een extreem hoge diversiteit aan plantsoorten waaronder rode lijst soorten.

Het is belangrijk samen te werken met de overheid: gemeente en provincie maar ook met natuurorganisaties zoals Natuurmonumenten, Stichting het Groninger Landschap en IVN.

Er zal moeten worden geprofessionaliseerd. Alle plannen kunnen niet alleen maar door vrijwilligers worden uitgevoerd.

Er werd volop meegedacht door de aanwezige leden en er kwamen veel ideeën, waarvan het ene idee realistischer dan het andere. Echter allen zijn het eens over het feit dat de Hortus toekomst heeft en moet worden behouden en dat de Hortus niet moet veranderen in een attractiepark.

Om 14 uur keken we terug op een zeer geslaagde Vriendendag.

108

In gesprek met Jenny van der Linde en Tuinbaas Rick Mensink

Maaïke Bennekers en Cobie Kamminga

Foto: Maaïke Bennekers

Op een regenachtige morgen ontmoeten we Rick Mensink en Jenny van der Linde in de Hortus. Rick heeft zijn eerste ronde door de tuin er al op zitten.

Wie zijn Rick en Jenny?

Van verf naar Groen

Zowel Rick als Jenny zijn begonnen in de verf. Daar was het ook dat de vonk tussen hun beide oversprong. Wat hen veel meer verbindt dan verf is hun enorme passie voor groen en natuur.

Door de ontwikkelingen in de verf industrie ging Rick op zoek naar ander werk en hij had inmiddels tal van cursussen gevolgd en diploma's gehaald in het Groen. Het was dan ook een logische vervolgstap dat Rick als hovenier aan de gang ging.

In 2011 kreeg Rick een tijdelijke aanstelling voor drie maanden bij de Hortus; de directie was toen niet tevreden over het tuinenbeleid. Rick kwam binnen en zag wat er allemaal zou kunnen. Hij begon met aanpakken van achterstallig onderhoud, maakte plannen, dacht mee met plannen, zag verschillende bestuurders met meer of minder uitgesproken ideeën komen en gaan; kortom hij bestierde de Hortus en was inmiddels benoemd tot Tuinbaas.

Foto: Ob Coates, Unsplash

Tuinbaas

Rick is aangesloten bij het gilde van Tuinbazen. Op de site van de gilde van Tuinbazen staat: *“Een vereniging voor professionele vakbekwame tuinbazen die de hoogste graad van dit vakmanschap nastreven en bovenal de kennis die hiervoor nodig is met elkaar delen”*

Hij is zoals hij zelf zegt: verantwoordelijk voor alles van closetrollen tot offertes van de te vernieuwen bruggen. Bedrijfsleider, beheerder en verantwoordelijk voor de tuinen. Hij was zeer nauw betrokken bij het tot stand komen van de Hondsrugtuin. Hij dacht mee over inrichting en beplanting. We praten even verder over de unieke Hondsrugtuin. Deze tuin moet zeker een ontwikkelperiode van 10 jaar doormaken.

Rick is een groot voorstander van extensief beheer (met zo weinig mogelijk ingrijpen de planten/begroeiing zich laat ontwikkelen, wat in het algemeen tot gevolg heeft dat veel natuurlijke soorten tot ontwikkeling komen), dit kan de biodiversiteit vergroten en, niet onbelangrijk, spaart geld uit. Als voorbeeld noemt hij beheer van de heide op de Hondsrugtuin door enkele schapen in plaats van man- en machine kracht.

Bovendien zijn schapen voor de bezoekers natuurlijk erg leuk. Hij maakte mee dat de kas en personeelsgebouwen moesten worden afgebroken. De “inventaris” werd “tijdelijk” opgeslagen in de ijshal. Met als gevolg een overvolle ijshal en 9000m² “tuin” die moest worden ingevuld. Uiteindelijk is daar nu de Hondsrugtuin en de prachtige Vlinder-en bijenweide te vinden.

Rick adviseert in de keuze voor apparatuur en doet het intake gesprek met vrijwilligers. De vrijwilligers zijn in te delen in drie groepen: gepensioneerden, mensen die een carrière switch willen maken en mensen waarvoor het werken in de tuin rust geeft.

Evenementen

We komen nog even terug op de overvolle ijshal. Op verzoek van Rick ging Jenny aan de slag en transformeerde de tjokvolle hal in een zeer succesvolle “bric à brac”, met als gevolg, opruiming van spullen, bezoekers blij en geld in de la. Daarna volgde een kraam met brocante op de plantjesmarkt en tijdens de open dag. Jenny had de smaak te pakken en ging door met organiseren. Dankzij haar is er ieder jaar een BBQ voor alle vrijwilligers. Ook organiseert Jenny het Chinese festival en andere evenementen, workshops, het Hortus podium en werkt ze mee aan de Plantenshop.

Het beheer van de Hermitage wordt mede door Jenny gedaan. De Hermitage is zeer succesvol en is steeds volgeboekt. Men heeft zelfs besloten het seizoen voor de Hermitage met een maand te verlengen. Sinds kort maakt Jenny deel uit van de PR-groep en wordt ze regelmatig opgeroepen als noodhulp.

Een paar vragen aan Rick en Jenny

Is de Hortus veranderd ?

In het verleden werd de nadruk vooral gelegd op de botanische waarde van de tuin en de botanische collectie. De botanische waarde is nog steeds heel belangrijk, maar daarnaast wordt er meer aandacht besteed aan andere aspecten zoals de horeca. Het is voor het publiek heel belangrijk om een lekker kopje koffie te kunnen drinken. Dat bepaalt mee hoe er over een uitstapje naar de Hortus wordt gedacht! Maar ook het ‘winkeltje’ in de entreehal, met steeds nieuwe artikelen, de plantenkraam en het Dahlia aanbod zijn een enorm succes. Bij het zien van de Dahlia-collectie komt bij velen herinneringen aan de tuin bij oma boven. Anderen vullen hun eigen collectie aan met nieuwe exemplaren.

Is het publiek veranderd?

Het publiek is veranderd. Mensen hebben over het algemeen minder klachten. Er komen veel meer gezinnen met jonge kinderen. De speeltuin moet nog worden ingericht maar was deze zomer al een groot succes. Naast de bezoekers die voor de botanische waarde en collectie komen, komt er ook ander publiek op de activiteiten af. Het publiek weet de Hortus steeds beter te vinden. Social media speelt daarbij een grote rol.

Is er toekomst voor de Hortus?

Volgens Rick heeft de Hortus absoluut toekomst. Doordat de Hortus getransformeerd wordt in een “parkachtig” landschap is het onderhoud veel beter uit te voeren. Met deze aanpak is het botanische verleden veel beter te waarborgen. Het zou een groot effect hebben als kinderen al van jongs af aan een band opbouwen met natuur door regelmatig in de Hortus te komen, bijvoorbeeld door afspraken te maken met basisscholen in de gemeente Groningen. Daarnaast zou je educatieve organisaties zoals het IVN erbij moeten betrekken. Je moet dus eigenlijk je eigen publiek kweken.

We zijn onder de indruk van het werk dat door Rick en Jenny wordt gedaan. We vinden dat tuinbaas Rick volledig voldoet aan de beschrijving van het gilde. Jammer dat er niet een gilde van Evenementen bestaat. Jenny zou er absoluut lid van moeten zijn.

Hermitage
Foto: Harry Zijdeveld

10

Foeragerende vleermuizen in de Hortus

Klarissa Nienhuys

De vleermuisspeurders

Gewone Dwergvleermuis in slaap op dakpan - foto H. Vrieling

Op uitnodiging van de Vrienden van de Hortus hebben leden van de Vleermuiswerkgroep Groningen op 18 augustus 2020 de vleermuizen in de Hortus geïnventariseerd. De laatste keer dat dit gebeurde was tien jaar geleden, op 28 juni 2010.

Het was een mooie zomeravond tegen 21.00 uur (zonsondergang) toen bestuurslid Jan Poutsma bij het grote hek zes leden van de Vleermuiswerkgroep Groningen en geïnteresseerde aanhang ontmoette. Hij ging met ons mee om te zorgen dat we niet het alarm zouden laten afgaan. Het was een zegen dat hij meeliep omdat hij in het donker goed wist waar we waren.

Wij hebben ons in vier "eenheden" opgesplitst, elk voorzien van een vleermuisdetector. Zo'n detector is een kastje dat het voor mensen

onhoorbare jachtgeluid van vleermuizen hoorbaar maakt: als er een vleermuis in de buurt komt produceert het kastje tikkende geluiden. Elke vleermuis heeft een eigen frequentie en ritme, zodat ze daardoor te identificeren zijn.

De vleermuizen, die in de Hortus die avond op muggen en vliegen aan het jagen waren, zijn allemaal soorten die een huis (spouwmuur, dak of boeideel) gebruiken om overdag te slapen. Ze worden een kwartier na zonsondergang wakker en gaan dan direct naar een plek waar ze aan de kost kunnen komen.

Als het nog enigszins licht is geven ze de voorkeur aan halfopen stukken met een enigszins vochtige bodem en loofbomen, waar het meeste voedselaanbod is en luwte van de bomen. Daarom zijn we begonnen in het zuidelijke gebied, rond de Laarmantuin.

Drie verschillende soorten

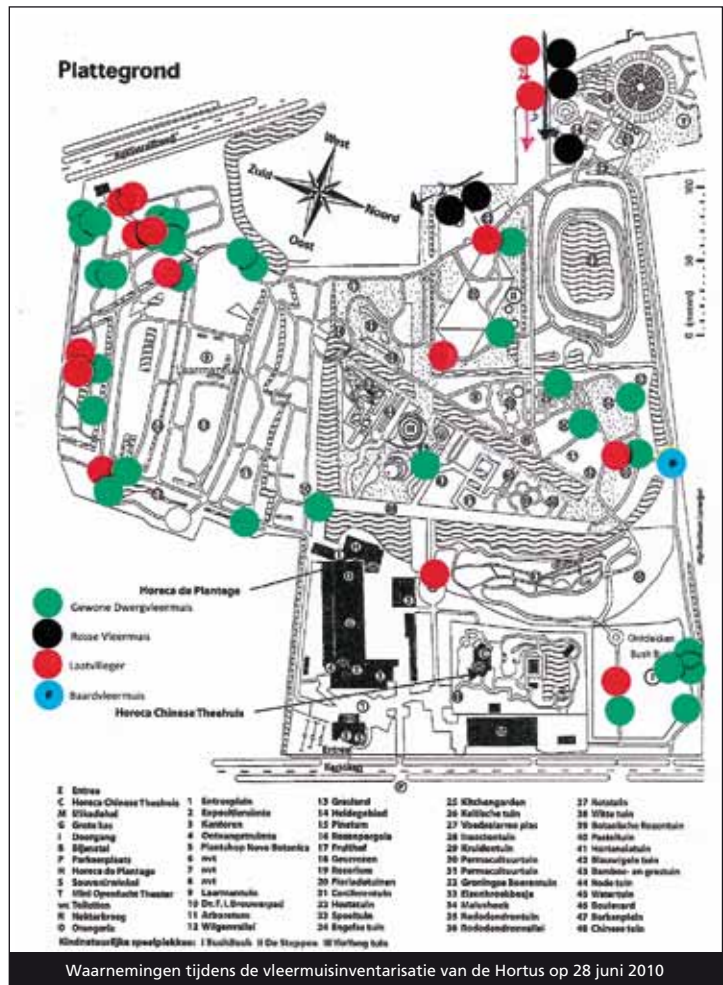
De Gewone Dwergvleermuizen (groene stippen op de kaart) waren goed vertegenwoordigd. Op de paden met loofbomen, bij de Wilgenvallei, langs het Grasland en in de Laarmantuin was er duidelijk voldoende voedsel. Langs de zuidgrens vlogen twee Ruige Dwergvleermuizen (gele stippen). Nabij de Fruithof en rond de Watertuin foerageerden ook Gewone Dwergvleermuizen. De rest hield zich op aan de noordzijde van het terrein. De verspreiding daar geeft de indruk dat ze vanaf de Kerklaan het terrein binnenvliegen en dat het tussen de bomen van de Bush Bush goed jagen is.

Laatvliegers (rode stippen) zijn een maat groter dan de dwergvleermuizen en houden van een flink open stuk omgeven door bomen. Ze foerageerden bij het Grasland, en bij een open stuk aan de rand van het Pinetum en bij de Chinese Tuin; het Heidegebied was mogelijk te droog om muggen te vinden. De twee Laatvliegers bij de oostgrens zijn waarschijnlijk vooral actief op het terrein van de buren.

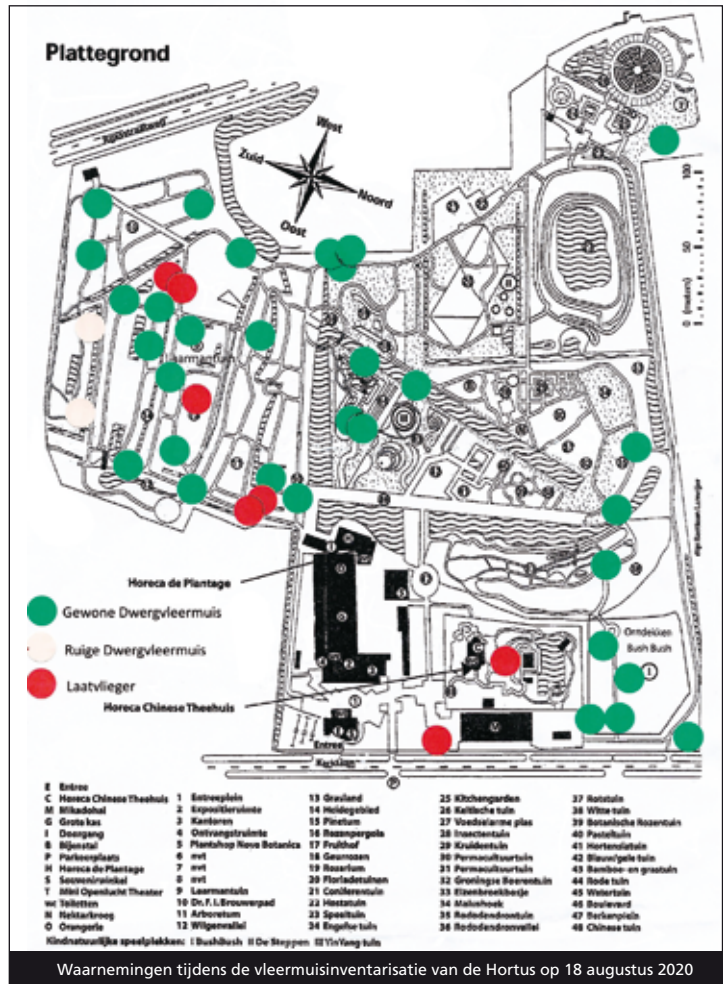
In het boomloze midden van de Hortus met veel lage begroeiing, de droge Rots-tuin en bij de sterk geplaveide delen van de tuin was het stil.

Vergelijking met 2010

Wij schatten dat er dit jaar totaal ongeveer dertig Gewone Dwergvleermuizen, twee Ruige Dwergvleermuizen en vijf of zes Laatvliegers in de Hortus foerageerden. Bij de inventarisatie tien jaar geleden waren er evenveel Gewone Dwergvleermuizen. Die foerageerden in het zuidelijke gebied voornamelijk dicht langs de zuidgrens, het aantal in de Bush Bush was min of meer gelijk, in het midden-gedeelte waren ze wat meer verspreid als in 2020; rond de voedselarme plas, o.a. bij de Malushoek en de Permacultuurtuin.

Waarnemingen tijdens de vleermuisinventarisatie van de Hortus op 28 juni 2010

Waarnemingen tijdens de vleermuisinventarisatie van de Hortus op 18 augustus 2020

In 2010 foerageerden er met 10 tot 12 exemplaren twee keer zoveel Laatvliegers als in 2020, Tien jaar geleden was er een opvallende concentratie Laatvliegers in de zuidhoek, in de buurt van de Rijkstraatweg, en vroeg in de avond kwamen er ook een paar over de weg aanvliegen bij de noordwesthoek, waarschijnlijk in beide gevallen uit nabije woningen.

In juni 2010 vlogen vroeg in de avond ook vanaf de Rijkstraatweg vijf Rosse vleermuizen over de noordzijde van het Hortusterrein. Ze staken alleen de Hortus over, want dit zijn boombewonende vleermuizen die vooral boven zeer open gebieden zoals weilanden foerageren.

Een bijzondere waarneming in 2010 was een Baardvleermuis bij de noordgrens met Beatrixoord, ter hoogte van de Rododendrontuin. Dit is een zeldzame

vleermuis die ten zuiden van Groningen alleen wel eens gesignaleerd is bij de Appelbergen.

Verschillen verklaard

De verschillen tussen de waarnemingen van 2010 en 2020 zouden te maken kunnen hebben met de maand van inventarisatie: juni in 2010, augustus in 2020. In juni foerageren misschien ouders en jonge vleermuizen nog samen. Daarnaast was de periode voorafgaand aan de inventarisatie 2010 warm en dus droog en waren er meer open plekken in het zuidelijk gebied, die wellicht intussen dicht gegroeid zijn. Ook verdroging en het verdwijnen van veel groen op het terrein van Huize de Wolf kan de insectenstand en dus de aantrekkelijkheid voor vleermuizen van de zuidhoek veranderd hebben.

| 12

Even voorstellen: nieuw bestuurslid en hoofdredacteur

G

Graag stel ik mij aan u voor, op de algemene ledenvergadering ben ik gekozen als algemeen bestuurslid van de Vereniging Vrienden van de Hortus Henricus Munting.

Mijn naam is Roelke Nienhuis, geboren en getogen in Haren, waar ik nog steeds met veel plezier woon. Van jongs af aan heb ik een warme belangstelling voor de Hortus. In 1978 of 79 heb ik er stage gelopen, voor de opleiding MTuS Frederiksoord. Ook al werk ik niet meer in het groen, mijn liefde voor tuinieren, planten en natuur is altijd gebleven. In de Hortus kom ik regelmatig om te wandelen en te lunchen. Daarnaast is er een grote liefde voor de hippische sport, waar ik als vrijwilliger geniet van de paarden, de mensen en de sport, zonder de sport te beoefenen. In de paardensport en -fokkerij heb ik veel ervaring opgedaan als bestuurder en organisator.

Sinds kort werk ik voor de gemeente Groningen, in de rol van project-procesmanager voor de dorpsvernieuwing in de voormalig gemeente Ten Boer. Hiervoor heb ik gewerkt bij Groninger Dorpen, bij Landschapsbeheer Groningen en verschillende plattelandsgemeenten, voornamelijk in de rol van projectleider of procesbegeleider voor inwonerinitiatieven. Een soort netwerker tussen inwoners en overheid.

Met mijn groene achtergrond, netwerk, mijn ambtelijke -en bestuurservaring, hoop ik iets te kunnen betekenen voor het behoud van de Hortus. Ook vind ik het belangrijk dat De Biotoop, als creatieve broedplaats in Haren blijft bestaan. Misschien ontmoeten we elkaar op de volgende ledenvergadering of in de tuin, met plezier werk ik samen met mijn medebestuurleden aan een nieuwe toekomst voor de Hortus.

Met hartelijke groet Roelke Nienhuis

M

Mijn naam is Klaske Piebenga, Ik ben jarenlang werkzaam geweest in educatieve en wetenschappelijke uitgeverijen en ben na een buitenlands avontuur, nu ruim 11 jaar geleden in de provincie Groningen neergestreken. Ik hou van de ruimte, de leegte en de Hortus. En vind het heel leuk om door het VriendenBericht weer hands-on met een uitgave bezig te zijn.

Top drie van mijn favoriete plekken in de Hortus:

1. de Rotstuin; daar lijken de Alpen dichterbij.
2. Het weide gebied in de Laarmantuin; ik hou erg van kievitsbloemen en bloeiende weide met vlinders
3. Watertuin, al die kikkers!

13

Colofon, agenda en vrijwilligers gevraagd

COLOFON

REDACTIE VRIENDENBERICHT

Hoofdredacteur: Klaske Piebenga, vriendenberichthortus@gmail.com
 Redacteur: Edwin van der Heijden
 Opmaak: Harry Zijdeveld, studio for Graphic Design, Haren (Gn)

DRUK

Drukkerij Van Ark, Haren gedrukt op gerecycled en FSC papier met inkt op plantaardige basis.

LEDENADMINISTRATIE

Nynke Elzenga
 Aanmelding van nieuwe leden of het doorgeven van wijzigingen: hortusharenvrienden@gmail.com
 Nieuwe leden kunnen zich ook aan de balie van de Hortus of via de site www.vriendenhortusharen.nl aanmelden.

CONTRIBUTIE PER 1 JANUARI 2020

Persoonlijk lidmaatschap € 21,50 / Gezinslidmaatschap € 40,- / Donateur € 13,-; een hogere bijdrage is zeer welkom.

LIDMAATSCHAP

Leden krijgen

- tweemaal per jaar een Vriendenbericht;
- een uitnodiging voor de jaarlijkse Vriendendag met de Algemene ledenvergadering een lunch en een lezing of rondleidingen;
- een persoonlijke leden-jaarpas voor de Hortus Haren;
- (bij bijzondere evenementen kan de Hortus een extra bijdrage vragen);
- vrije toegang tot lezingen en andere activiteiten van de Vereniging.

Het Gezinslidmaatschap geeft gratis toegang voor kinderen of kleinkinderen tot 16 jaar. Donateurs krijgen alleen twee maal per jaar een Vriendenbericht. Ons jaarlijks batig saldo gaat naar het Reservefonds, bestemd voor bijzondere uitgaven ten bate van de Hortus. Even welkom zijn donaties aan het Klaas Hettinga Fonds (steunfonds voor de Hortus). Stortingen graag op bankrekening: NL15 INGB 0001 4404 91 t.n.v. Ver. Vrienden van de Hortus Henricus Munting onder vermelding van KHF. De Vereniging Vrienden van de Hortus heeft de ANBI status, dit betekent dat éénmalige of periodieke schenkingen fiscaal aftrekbaar zijn.

Onze Vriendenvereniging en dus de Hortus wordt ook gesteund door de Vriendenloterij. U kunt zich daarvoor aanmelden via de Ledenservice (tel. 0900 3001400) of via de website www.vriendenloterij.nl. Vermeld de Vereniging Vrienden van de Hortus "Henricus Munting" als begunstigde. Van ieder meespelend lot ontvangt de Vriendenvereniging elke maand de helft van de prijs per lot.

BESTUUR VRIENDENVERENIGING

Tjerk Zwanenburg	Borgsingel 16	9753 CE Haren	voorzitter	050-5370007
Cobie Kamminga	Tuindorppweg 24	9753 JD Haren	secretaris	050-5349464
Egbert Veenstra	Tolhuisweg 27	9475 PD Midlaren	penningmeester	050-4096053
Maaïke Bennekens	Erasmuslaan 6	9752 PG Haren	lid	050-5342090
Roelke Nienhuis	Botanicuslaan 34	9751 AD Haren	lid	06-23035850

POSTADRES VRIENDENVERENIGING

Postbus 159 AD Haren
 hortusharenvrienden@gmail.com
www.vriendenhortusharen.nl
 NL15 INGB 0001 4404 91 t.n.v. Ver.Vrienden van de Hortus Henricus Munting

E-MAIL

WEBSITE

BANKREKENING NR.

ADRES HORTUS HAREN

Kerklaan 34, 9751 NN Haren, tel. 050-5370053 / Voor openingstijden: zie www.hortusharen.nl

AGENDA

De Corona crisis heeft tot gevolg dat er bij het schrijven van dit bericht geen uitspraken kunnen worden gedaan over het programma voor 2021. Actuele informatie waaronder openingstijden van de Hortus kunt u vinden op de website van de Hortus.

VOORLOPIGE PLANNING:

- De jaarlijkse Vriendenlezing is vanwege corona uitgesteld tot maart of april.
- De Vriendendag met de Algemene ledenvergadering zal hopelijk in mei kunnen plaatsvinden.
 Voor deze beide activiteiten van de Vriendenvereniging geldt dat nadere informatie op de website gepubliceerd zal worden.
- De jaarlijkse Plantjesmarkt 18 april.
- Workshop Haiku Japanse gedichten schrijven zaterdag ochtend 30 januari, 27 maart, 29 mei, 31 juli. Locatie: Chinese tuin. Info: www.schrijvendopverhaal.nl.
- Impressionistisch Landschaps schilderen o.l.v. Josien Choy 1 x per maand zondagmiddag vanaf 24 januari, 21 februari, 28 maart. Locatie: Chinese tuin.
- Kinderfestival 26 juni.
- Rondleidingen zijn voorlopig niet mogelijk, nieuws hierover is ook te vinden op de website.
- Hortus Podium 1x per maand op zondagmiddag, nadere informatie via de website van de Hortus.

Voor meer informatie kan er ook een email gestuurd worden naar: evenementen@hortusharen.nl
 Op Facebook, Instagram en Twitter is veel informatie beschikbaar.

VRIJWILLIGERS

Voor de instandhouding van de Hortus is de inzet van vrijwilligers van groot belang. Er zijn meer dan 100 vrijwilligers actief maar helaas is dit aantal niet voldoende. Vele handen maken licht werk, daarom ook in deze nieuwsbrief een oproep voor enthousiaste vrijwilligers voor zowel de zomer als de winter.

Er zijn verschillende vacatures: voor tuin- en receptiemedewerkers, een fondsenwerver, educatie- en technische medewerkers, rondleiders en ook in de horeca is extra inzet welkom. In de Hortus werk je met enthousiaste collega's in een prachtige omgeving voor een goed doel: het behoud van de Hortus. Ook is het een kans om werkervaring op te doen op een unieke plek.

**Belangrijkste voorwaarde is minimaal 1 dagdeel per week beschikbaar zijn.
 Belangstelling? Mail naar: vrijwilligers@hortusharen.nl**

14

Gluren bij de buren: de Biotoop

Roelke Nienhuis

Voor een kijkje bij de buren van de Hortus, zijn we op bezoek geweest bij De Biotoop, een woon-werkcomplex op de voormalige terreinen van het Biologisch Centrum. De gebouwen en grond zijn eigendom van de RUG en tot 1 januari 2023 in beheer van CareX B.V.

De Biotoop bestaat uit 30.000 m² woon- en werkruimte, met 8 ha parknatuur. Er zijn 180 bewoners, onder wie 30 kinderen, en 160 creatieve bedrijven. Ook onze leden waren in september te gast in Vleugel F voor de algemene ledenvergadering. De open dag in mei, die helaas dit jaar vanwege Corona niet doorging, trekt de afgelopen jaren steevast duizenden bezoekers, die nieuwsgierig zijn naar de gebouwen, de tuinen, de bewoners en de bedrijven. Ook nieuwsgierig? Kijk op: www.biotoop.org

In deze Nieuwsbrief maakt u kennis met een van de ondernemingen in De Biotoop:

biologische, seizoensgebonden en regionale producten geteeld. Het oogstseizoen loopt in grote lijnen van april tot december. De leden ontvangen wekelijks een e-mail met daarin de oogstagenda.

Een sociale tuin

Het mooie aan de Zelfoogsttuin is het sociale aspect. Elk jaar is er een oogstfeest, zijn er diners en een jaarlijkse vergadering. Hoe is het gegaan dit jaar? Welke groente zou je meer willen zien? En wat juist minder? (nee, niet nog meer spruitjes!) Juist de inspraak die iedereen heeft vindt Gijs belangrijk.

Het is vooral betaalbaar: je betaalt € 275 per jaar, wat neerkomt op ongeveer € 22,90 per maand voor genoeg biologische groenten. Ook is er een vruchtbare samenwerking met andere ondernemers uit De Biotoop. In ruil voor groenten ontvangt Gijs houtsnippers, wordt de website onderhouden en kunnen er activiteiten georganiseerd worden in de Open Kas.

Toekomst van de Zelfoogsttuin

Dit is het 6e seizoen, in 2014 is de Zelfoogsttuin gestart met 30 leden en nu zijn het er 100. Er is, vooral sinds de Corona veel belangstelling, er staan 125 belangstellenden op de wachtlijst. Op dit moment is het maximale aantal leden dat de tuin aankan bereikt.

Gijs: *“Het is onzeker of ik in De Biotoop kan blijven, voorlopig nog tot 2023. Ik wil het liefste op deze unieke plek in het dorp blijven. Ik denk aan het starten van een 2e Zelfoogsttuin in Haren. Helaas kan ik hier niet uitbreiden en moet ik nu heel veel belangstellenden teleurstellen. Ik ben serieus op zoek naar een geschikte locatie”.*

De Zelfoogsttuin is een geweldig initiatief, die in meerdere behoeftes voorziet. Hopelijk kan Gijs nog lang groenten telen op zijn geliefde plek in De Biotoop.

Bezoekers zijn welkom op Kerklaan 30. Volg de borden Zelfoogsttuin.

Zelfoogsttuin

DE ZELFOOGSTTUIN, ZELF JE EIGEN BIOLOGISCHE GROENTEN OOGSTEN

De Zelfoogsttuin is in 2014 door Gijs Nauta opgericht. Stadsboer Gijs heeft de biologische landbouw opleiding in 2009 afgerond aan het Warmonderhof in Dronten. De Zelfoogsttuin heeft geen winstoogmerk, de tuin is een vereniging en de leden betalen contributie in ruil voor de groenten. Gijs' zijn tuin is 1/4 hectare groot en hij maakt ook gebruik van verschillende kassen. De tuin is hij gestart vanuit het idee van wederkerigheid en vertrouwen. Daarnaast is educatie en ontmoeten belangrijk, net als de betrokkenheid en waardering voor de natuur.

Gijs: *“Ik werk vanuit de zelfoogst-principe, wederkerigheid is heel belangrijk voor mij, het is heerlijk om op de tuin te kunnen werken voor klanten die je het vertrouwen geven om hun groenten te verbouwen. Iedereen is welkom, voor groenten, voor samenwerking, voor een bezoek of een gesprek.”*

Gijs onderhoudt samen met 8 vrijwilligers en 1 stagiaire de tuin, bewerkt het land en stelt het teeltplan op. Er worden verschillende

Gijs Nauta